

3. Зоря. – 1935. – 18 червня. – № 140.
4. Історія Дніпропетровського національного університету [Текст] / голова редкол. проф. М. В. Поляков. – 4-е вид., переробл. і доповн. Д.: Вид-во ДНУ, 2008. – 308 с.
5. Литвинова Ірина Яківна. Спогади записані автором. – Д., 2014 [Текст] // Архів А. Венгера.
6. Личное дело доцента Ладзыженская Н. Л. [Текст] // Архів Дніпропетр. нац. ун.-ту імені Олеса Гончара. – Ф.1, оп. 1, спр. 1994.
7. Накази по особовому складу музею за 28 грудня 1934 – травень 1935 рр. // Науково-діловодний архів Дніпропетр. нац. історичного музею імені Д. І. Яворницького. – Оп. 1, од. зб. 11, арк. 3.
8. **Нестуля, О.** Доля церковної старовини в Україні. 1917–1941 рр. У 2 ч. Ч.1. 1917 р.– середина 20-х рр. [Текст] / О. Нестуля. – К.: Ін-т історії України, 1995. – 278 с.
9. **Ченцов, В.** «Ідеолог українського націоналізму [Текст] / В. Ченцов // Відроджена пам'ять: [книга нарисів]. – Д.: Наук.-редак. Центр обласної редкол. по підготовці й виданню тем. серії книг «Реабілітовані історією», 1999. – 608 с.

Надійшла до редколегії 27.06.2016

УДК 94:378] (477) «19/20» (092)

В. В. Іваненко

Дніпропетровський національний університет ім. Олеса Гончара

ДЕЯКІ СУБ'ЄКТИВНІ ШТРИХИ ДО ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОГО ПОРТРЕТА ПРОФЕСОРА А. С. ЗАВ'ЯЛОВА (до 90-річчя від дня народження)

Висвітлено віхи життєвої і фахової біографії професора А. С. Зав'ялова (1927–2003), показано його місце і роль у становленні та розвитку наукової школи з історичної германістики в Дніпропетровському класичному університеті, внесок ученого у дослідження політичної системи тогочасної суверенної держави під назвою «Німецька Демократична Республіка».

Ключові слова: історична наука, історіографія, германістика, Німецька Демократична Республіка (НДР), політична система, багатопартійність, соціалізм.

Освещены вехи жизненной и профессиональной биографии профессора А. С. Завьялова (1927–2003), показаны его место и роль в становлении и

развитии научной школы по исторической германистике в Днепропетровском классическом университете, вклад ученого в исследование политической системы суверенного государства того времени под названием «Германская Демократическая Республика».

Ключевые слова: историческая наука, историография, германистика, Германская Демократическая Республика (ГДР), политическая система, многопартийность, социализм.

Beleuchtet werden der Lebensweg und der berufliche Werdegang von Professor A. S. Zavyalov, sein Platz und seine Rolle bei der Gründung und der Etablierung der wissenschaftlichen Schule der historischen Germanistik an der klassischen Universität von Dnepropetrovsk, der Beitrag des Wissenschaftlers zur Erforschung des politischen Systems des ehemals souveränen Staates Deutsche Demokratische Republik.

Schlagwörter: Geschichtswissenschaft, Historiographie, Germanistik, Deutsche Demokratische Republik (DDR), politisches System, Mehrparteiensystem, Sozialismus.

The milestones of Professor A. S. Zavyalov's life and work (1927-2003) are highlighted. We regard his place and role in a process of formation and development of the scientific school of Germanic historic studies in Dnipropetrovsk classical university as well as his contribution to a research of sovereign state «German Democratic Republic» political system.

A. S. Zavyalov belongs to a constellation of Ukrainian professional historians of the second half of the XX - the beginning of XXI c. After graduation from the Faculty of History in Kharkov State University (1951) he worked as a school teacher in Ostroh, Rivne region and then in Dnipropetrovsk. Then he worked in party organization until 1968 when he started to work at the Department of World History in the Dnipropetrovsk University and was doing that to the end of his life as a teacher at first, then as an associate professor, professor and the head of the department (1973-1989). He was a Dean's assistant at the Department of History and Philology, vice rector of evening and correspondent departments in University (1971-1979).

A. S. Zavyalov's name is associated with formation of Germanic tendency in the Faculty of History, the representatives of which always carry a lot of authority among the Germanic historians in Ukraine and abroad. He is the author and co-author of more than 150 scientific works, including monographic researches. In cooperation with his colleagues (associate professors M. D. Martynov, S. Y. Bobyleva and others) he established and headed a scientific journal of collected articles «Issues of Germanic History». This journal became a professional edition in Ukraine. The scientist initiated and organized sensational scientific conventions in the university.

Keywords: historic science, historiography, Germanic studies, German Democratic Republic (GDR), political system, multiparty system, socialism.

У сузір'ї непересічних особистостей Дніпропетровського національного університету імені Олеся Гончара далеко не останній ря-

док займає постать доктора історичних наук, професора Анатолія Сергійовича Зав'ялова (1927–2003), чий життєвий та професійний шлях увібрав у себе і романтичну ейфорію «доби розвинутого соціалізму», і непрості, навіть болісні перипетії світоглядної трансформації, пов'язаної з крахом Радянського Союзу та його генетичного дітища – світової соціалістичної системи. Звичайно, зникнення з політичної карти світу одного із «сателітів» СРСР – Німецької Демократичної Республіки та її довгоочікувана і цілком природна інтеграція в материнське лоно на спільній німецькій землі, чим професійно опікувався тривалий час А. С. Зав'ялов, досліджуючи проблеми політичної системи НДР, не могло не позначитись на його морально-психологічному тонусі й науковій активності. В усякому разі, після припинення існування НДР як суб'єкта міжнародного права і до кінця життя публікаторський доробок ученого склав всього три статті, причому тематично вони вже виходили за межі генерального вектора його наукових студій [2, с. 45–46].

На жаль, і дотепер про нього майже нічого не написано, за винятком хіба що стислого за обсягом нариса енциклопедичного формату, вміщеного в біобібліографічному довіднику «Професори Дніпропетровського національного університету імені Олеся Гончара» (автор – Є. В. Стадник) [7, с. 165–167]. Це зрештою й спонукало до підготовки широкої версії статті про життя та діяльність науковця.

А. С. Зав'ялов народився 11 лютого 1927 року в Харкові. Навчання в середній школі перервала війна, під час якої (вересень 1941–1944 рр.) разом з батьками перебував в евакуації, спочатку в Сталінграді, а потім в м. Ата Челябінської області. Після повернення до Харкова екстерном склав іспити за 10 класів і став студентом Гірничого інституту (1945). Проте вже невдовзі з'ясувалося, що цей вибір зроблений помилково, бо зацікавленість юнака була в іншій площині навчальних студій – в історії. Тому через рік (1946) він перевівся на історичний факультет Харківського державного університету ім. О. М. Горького, повний курс якого закінчив у 1951 році, отримавши кваліфікацію історика.

Щоправда, у навчанні була річна перерва (з вересня 1949-го по вересень 1950-го), коли через матеріальні труднощі Анатолію Зав'ялову довелося змінити університетську парту на токарний верстат заводу маркшейдерських інструментів, де «відставний студент» із завзяттям, типовим для суспільної атмосфери повоєнної доби, осягав нехитрі премудрості робітничої професії, у вільний же час долучався до громадських справ.

Після завершення навчання А. С. Зав'ялов був направлений на роботу за отриманим фахом до м. Острого Рівненської області, де з серпня 1951 року по вересень 1955-го працював учителем історії в середній школі № 1. До речі, у цей період сталася подія, яка згодом визначила новий поворот в його життєвій і професійній долі: у листопаді 1953 року він був прийнятий до лав КПРС.

З осені 1955 року розпочався новий, дніпропетровський, найбільш насичений і плідний етап в житті і кар'єрі Анатолія Сергійовича. Певний час він учителював у середніх школах № 55 і 9 обласного центру, був завучем в останній, інспектором міського відділу народної освіти, а з квітня 1961 року по вересень 1968-го перебував на партійній роботі в студентському районі Дніпропетровська як інструктор і завідувач організаційного відділу Жовтневого райкому КПУ [1, арк. 3 зв., 5-5зв.]. На всіх посадах його характеризували вельми позитивно, наголошуючи на неабияких організаторських здібностях, професіоналізмі, відповідальності за доручену справу, скрупульозності і наполегливості під час виконання виробничих завдань, на вмінні слухати і, головне, чути співрозмовника, простого громадянина – трудівника, готовності прийти на допомогу.

Притаманні А. С. Зав'ялову риси і якості він з успіхом втілював і в Дніпропетровському державному (з 2000 р. – національному) університеті, присвятивши йому другу половину свого життя і долю, працюючи старшим викладачем, доцентом кафедри всесвітньої історії і одночасно – заступником декана історико-філологічного факультету (1968–1971), проректором з питань вечірнього та заочного навчання (1971–1979), завідувачем (1973–1989) і професором (1989–2002) тієї ж кафедри, старшим науковим співробітником науково-дослідної лабораторії Придніпровського регіону (2002–2003) [1, арк. 3 зв.; спр. 8697, арк. 4,8]. Перебуваючи упродовж трьох з половиною десятиліть, без перебільшення, у гущі істфаківського та університетського життя, Анатолій Сергійович доклав чимало зусиль у справу забезпечення якісної підготовки професійних істориків, формування і реалізації перспективних дослідницьких проєктів та програм в галузі всесвітньої історії, був одним із засновників, фундаторів і провідників германістичного напрямку наукового пошуку на історичному факультеті, зробив вагомий особистий внесок у вдосконалення системи виховання кадрів без відриву від виробництва, становлення та розвитку видавничої справи в університеті, зміцнення його іміджу та авторитету в освітянсько-наукових колах України, колишнього СРСР й ряду зарубіжних країн.

Перелік добрих справ А. С. Зав'ялова протягом його життєстверджувальної діяльності в університеті можна продовжувати, посиляючись, зокрема, на оціночні характеристики та спогади його учнів, вихованців, колег по роботі. Вони, безперечно, варті того, аби про них говорили і писали, ставили як приклад, достойний наслідування і в наші дні, тим більше напередодні 100-літнього ювілею ДНУ. Наш професійний і моральний обов'язок перед пам'яттю попередніх поколінь університетського братства – зробити все можливе, щоб ніхто не був забутий.

Не заглиблюючись у процес аналітичної реконструкції життєвого і творчого шляху А. С. Зав'ялова, виокремимо лише деякі, найсуттєвіші, на наш погляд, штрихи до його інтелектуального портрета, сформованого й збагаченого «під дахом» університету.

А почну з того, що я категорично не згодний з тими колегами (в тому числі і у нас, в ДНУ), хто взагалі вважає радянських істориків (Анатолій Сергійович теж належить до них) такими собі «сіренькими», «провінційними», «лжелітописцями», які нібито тільки тим і займалися, що на догоду політичній кон'юктурі та компартійній номенклатурі наліво й направо, так би мовити, фальсифікували наше минуле, видаючи часто-густо бажане за дійсне, біле за чорне і навпаки.

Насправді ж смію стверджувати, що більшість істориків тієї унікальної, суперечливо-драматичної епохи (і А. С. Зав'ялов у їх числі) чесно і сумлінно служили обраній професії, «копали» минуле, шукаючи шлях до істини не через закулісся партійно-чиновницьких ідеологічних «дороговказів», а скрупульозну аналітичну роботу, шляхом опрацювання величезних масивів документальних матеріалів, зосереджених у різних вітчизняних і зарубіжних архівосховищах. Виняток складали «приспосованці», так звані «придворні» й «прикормлені» владою псевдоісторики різних калібрів, яких прийнято кваліфікувати поняттям «офіційна історіографія». Формулою і стилем їхнього життя якраз і було сумнозвісне «чого изволите?».

Власне, і сьогодні таких у нас носіїв і провідників «міфологічно-легендарних» історіописань, як кажуть, «хоч греблю гати». Це про них з тривогою говорив нещодавно директор Інституту історії України НАНУ академік В. А. Смолій: «Ми занепокоєні міфологізацією історичного знання... Історія – високопробний науковий продукт. Його можуть затоптати профани, яких зародилося безліч» [6].

Безумовно, живучи в реальних умовах соціалістичного суспільства, тоталітарного режиму з його жорсткими політико-ідеологічними канонами і кліше, кожен фахівець, хто б не брався за

перо чи не виходив в ефір, мав усвідомлювати цей імператив, будувати свій теоретико-методологічний і джерелознавчий інструментарій з урахуванням формального визнання ходового в ті часи принципу «партійності в науці» як критерію пізнання минулого. Але історики здебільшого обмежувалися хіба що згадкою про це, аж ніяк не вплітаючи вказану ідеологему в тканину своїх досліджень. Тому їх праці здебільшого вважаються цілком науковими, оскільки вони містять ретельно зібрані і якісно опрацьовані пласти різноманітних за походженням джерел, які складають потужний і апробований публічно фундамент нашої історичної пам'яті.

Зауважимо принагідно, що чимало з них, особливо щодо соціально гострих, трагічних сторінок радянської історії (голодомори, репресії, депортації тощо), через відомі причини були, по суті, недоступні дослідникам, а тому на довгі десятиліття опинилися, так би мовити, «поза кадром», у зоні недосяжності як для науковців, так і для широкого загалу громадськості. З розпадом СРСР ситуація в цій площині суспільних координат істотно змінилася, були відкриті спецфонди архівів, унаслідок чого ми вперше доторкнулися до так званих «оголених нервів» нашої відносно недавньої минувшини, але, схоже, далеко не до всіх, бо режим секретності, як відомо, зберігається ще на багатьох архівних справах.

Професор А. С. Зав'ялов належить до плеяди українських професійних істориків другої половини ХХ – початку ХХІ ст. Фактично без відриву від виробництва він підготував і успішно захистив кандидатську (1968) і докторську (1982) дисертації, отримав вчені звання доцента (1972) і професора (1983) [1, арк. 9–10, 81–82, 110].

З ім'ям А. С. Зав'ялова пов'язано становлення та розвиток на історичному факультеті ДДУ наукової школи з германістики, яка була і залишається добре зноюю не тільки в Україні, а й далеко за її межами як один з авторитетних центрів дослідження німецької історії в СРСР і на пострадянському просторі. Багато в чому саме завдяки практичним зусиллям і широким науковим контактам Анатолія Сергійовича на кафедрі всесвітньої історії склався дружній творчий колектив однодумців (доценти М. Д. Мартинов, К. А. Марков, В. М. Калашников, С. Й. Бобилева, Л. С. Тутик, Т. Г. Медоварова та ін.), в якому домінував дух високої взаємної вимогливості та відповідальності, здорової конкуренції. У підсумку це принесло відчутні наукові результати.

Під керівництвом А. С. Зав'ялова на кафедрі виконувались важливі держбюджетні теми за напрямом «германістика», готувалися і за-

хищались дисертаційні дослідження, організовувались і проводились наукові конференції, видавалися тематичні збірники наукових праць (приміром, «Вопросы рабочего и национально-освободительного движения» (кілька випусків) тощо.

Разом зі своїми колегами А. С. Зав'ялов започаткував і тривалий час очолював як головний редактор науковий збірник «Вопросы германской истории» (1973), який згодом (з 1977 р.) отримав статус міжвузівського, а за часів української незалежності став фаховим виданням. На його сторінках друкували матеріали своїх досліджень в галузі соціально-економічної і політичної історії Німеччини, НДР і ФРН викладачі та аспіранти університету, науковці Києва, Харкова, Донецька, Одеси, Львова, Москви, Волгограда, Кемерово, Пензи, Липецька, Ташкента та інших наукових центрів, у тому числі колишньої НДР. Кожний збірник має певну тематичну спрямованість. Наприклад, в 1974 і 1976 роках він мав назву «Вопросы германской истории и историографии», а в 1983 році – «Вопросы германской истории. Германский фашизм: история и современность». Збірники неодноразово рецензувалися в науковій періодиці України, Росії і анотувалися в журналах НДР, незмінно отримуючи схвальні відгуки фахівців як в СРСР, так і за кордоном [5, с. 234–235].

Водночас з ініціативи А. С. Зав'ялова при кафедрі всесвітньої історії було створено спеціалізовану науково-дослідну лабораторію «Революційні та демократичні рухи в германській історії» (1988), на базі якої пізніше (1997) заснований Інститут українсько-німецьких досліджень (директор – проф. С. Й. Бобилева). В рамках лабораторії, а потім Інституту реалізовувались серйозні наукові проекти, переосмислювалися з сучасних теоретико-методологічних позицій фундаментальні проблеми германської історії XIX–XX ст., готувалися монографії, навчальні посібники, публікації історичних джерел тощо. Окремі з них виконувалися за участю вчених Інституту історії АН УРСР, з яким було укладено договір про співпрацю (1988).

А. С. Зав'ялов налагодив і підтримував ділові стосунки з колегами – германістами Інституту всесвітньої історії АН СРСР, Московського, Київського, Одеського, а також Берлінського, Лейпцигського (НДР) та інших університетів. Був членом Наукової ради союзної академії наук з комплексної проблеми «Історія міжнародного робітничого і національно-визвольного руху». Особлива теплота і сердечність відчувалися у його взаєминах з відомими істориками тих часів, такими як академік І. І. Мінц, професори С. Р. Сухоруков, М. І. Салеханов, В. І. Цапанов (Росія), І. М. Кулінич, К. Д. Петряев,

Б. М. Забарко (Україна), Г. Лоцек, Р. Леонхард, Х. Хюммлер (НДР) та ін., що сприяло розширенню наукових зв'язків кафедри всесвітньої історії Дніпропетровського університету, зміцненню ділової репутації і творчому збагаченню її лідера – професора А. С. Зав'ялова.

Учений був ініціатором і організатором кількох резонансних наукових конференцій всеукраїнського й союзного формату, з-поміж яких виділимо проведений у 1989 році на базі ДДУ Всесоюзний симпозиум на тему «Невивчені проблеми германської історії та завдання радянської германістики» за участю провідних істориків – германістів СРСР. Вагомим був внесок А. С. Зав'ялова у справу організаційного забезпечення й інших масштабних наукових форумів, що відбулися в ті часи в університеті. Йдеться, зокрема, про всеоюзні конференції до 60-річчя закінчення Громадянської війни в СРСР (1980), до 40-річчя переможного завершення Великої Вітчизняної війни (1985), з питань історіографії та джерелознавства (1984, 1986).

Професор А. С. Зав'ялов є автор і співавтор понад 150 наукових праць, серед яких варто виокремити монографічні дослідження, присвячені вивченню комплексу питань партійно-політичної системи тогочасної суверенної держави під назвою «Німецька Демократична Республіка» [4]. Написані вони, звісно, у дусі марксистської методології, рясніють численними політико-ідеологічними штампами тогочасної дійсності про «правоту марксистсько-ленінського вчення», про «реальний соціалізм», про «соціалістичну співдружність», про «керівну і спрямовуючу роль КПРС, СЄПН у будівництві нового суспільства», про «буржуазних фальсифікаторів історії» тощо. Натомість, як зазначається в рецензіях на ці роботи, опублікованих у нашому провідному фаховому виданні – «Український історичний журнал» [3, 8], обидві вони містять багатий фактологічний матеріал, виявлений в різних за походженням джерелах, значна частина його вперше введена до наукового обігу, а тому кваліфіковано опрацьована автором інформація вповні може використовуватись у подальших наукових дослідженнях германської історії повоєнної доби.

У цілому, констатують рецензенти, органічно пов'язані між собою монографічні праці А. С. Зав'ялова відрізняються від попередніх робіт подібного спрямування постановкою і вирішенням самостійної наукової проблеми, висвітленням «механізму взаємодії союзників робітничого класу в рамках Національного фронту й Демократичного блоку» [3, с. 152]; являють собою «перше фундаментальне, комплексне дослідження в радянській історіографії суттєвих аспектів функціонуван-

ня партійно-політичної системи НДР» [8, с. 158]. І хоч після об'єднання Східної і Західної Німеччини в єдиній державі ФРН (1990) зник об'єкт фахового інтересу Анатолія Сергійовича (що спричинило у нього як дослідника абсолютно зрозуміле розчарування), проте навряд чи варто здавати його напрацювання «в архів», піддавати їх огульному шельмуванню та осуду, як це нерідко спостерігається сьогодні в оцінках радянського і соціалістичного минулого (в межах світової системи). На наш погляд, «деідеологізована» частина праць А. С. Зав'ялова, а саме конкретно – історичний фактаж, може стати в нагоді й сучасним авторам, зацікавленим у вивченні післявоєнної історії Німеччини.

Професор А. С. Зав'ялов успішно керував аспірантами та здобувачами. Під його науковим патронатом кандидатські дисертації захистили В. М. Калашников, К. А. Марков, Л. С. Тутик, С. С. Волкобой та ін. На історичному факультеті читав курс новітньої історії країн Західної Європи, а на філологічному – новітньої історії Англії та Німеччини, проводив спецкурси з історії НДР. Для педагогічного стилю Анатолія Сергійовича притаманні глибина знання предмета вивчення, методична досконалість, спокійна, м'яка манера викладу матеріалу, постійний контакт з аудиторією, вимогливість і справедливність під час екзаменаційних сесій. Запамятувалися також його ерудиція, начитаність, вміння аргументовано полемізувати не тільки з фахових питань, а й просто «про життя».

У ситуації, коли на ґрунті міжособистісних непорозумінь на факультеті виник гострий конфлікт, в який (на боці різних сторін) були втягнуті майже всі викладачі та співробітники, а також і частина студентів, А. С. Зав'ялов зі властивою йому витримкою, принциповістю і мудрістю разом з найбільш авторитетними колегами (професори Д. П. Пойда, А. М. Черненко, В. Я. Борщевський, доценти М. П. Ковальський, І. Ф. Ковальова та ін.) доклав багато зусиль для стабілізації ситуації в підрозділі й налагодження конструктивної колективної роботи.

Не можемо не згадати ще про два епізоди університетського життя А. С. Зав'ялова. Коли, скажімо, десь у 1976 році з ініціативи студента-історика О. Зарицького за прикладом знаменитого норвезького мандрівника Тура Хейердала, який, як відомо, спорудив з папірису човен і, здається, двічі перетнув на ньому Атлантику, виникла ідея збудувати власного човна, але вже з очерету, і здійснити подорож по Дніпру й Чорному морю, її підтримали не тільки однодумці-мандрівники (наприклад, відомий учасник хейердалівської експедиції, ведучий популярної програми на ЦТ «Вокруг света» Юрій Сенкевич спеціально приїздив з цією метою до Дніпропетровська). Схва-

лення й підтримку ідея отримала і в університеті, де для її організаційного та матеріально-технічного забезпечення був створений штаб на чолі з проректором А. С. Зав'яловим. Однак проекту не судилося збутись. Після гострокритичного матеріалу В. Черкасова в газеті «Правда» під назвою «Ковчег в цветном тумане», опублікованого в 1977 році [9], він був згорнутий.

А, втім, судячи з усього, сама ідея морських мандрівок не полишала Анатолія Сергійовича, а підживлював її все той же Олександр Зарицький, з яким він таки здійснив наприкінці 1980-х років чорноморський круїз на яхті. Щоправда, не зовсім вдало, бо в територіальних водах Туреччини вони сіли на міліну й змушені були прохати допомоги у тамтешніх властей. І обійшлося це мандрівникам, напевно, «в копійочку», але, за словами А. С. Зав'ялова, надало подорожі й додаткової інтриги.

Як бачимо, учений був класичним представником університетської еліти 1970–1990-х років, типовим «продуктом» тих бурхливих і суперечливих часів. Разом зі своїми колегами, професурою йому довелося пройти через далеко не прості, болісні лабіринти світоглядної трансформації від однієї системи цінностей та ідеалів (радянської) до іншої (демократичної), що не могло, звісно, не позначитись на подальшій парадигмі його життєустрою, засадах наукового пошуку, дидактичній діяльності, думках, поглядах, оцінках. Проте як би там не було такі люди, як А. С. Зав'ялов прожили не марно, зробили багато в професійній кар'єрі, а отже, й залишили по собі помітний слід, вартий людської пам'яті.

Бібліографічні посилання

1. Архів Дніпропетровського національного університету імені Олеся Гончара [Текст]. – Ф.1, оп.13, спр. 8696.
2. Бібліографія праць викладачів кафедри всесвітньої історії [Текст] / за ред. С. Й. Бобилевої. – Д., 2007. – 88 с.
3. **Забарко, Б. М.** Рецензія на монографію А. С. Зав'ялова: Единим фронтом. Демократические партии ГДР в борьбе за социализм (1949–1961) [Текст] / Б. М. Забарко, Б. В. Грановський // Укр. істор. журн. – 1981. – № 6. – С. 152–154.
4. **Зав'ялов, А. С.** Единим фронтом. Демократические партии ГДР в борьбе за социализм (1949–1961) [Текст] / А. С. Зав'ялов. – К.: Вища шк., 1980. – 231 с.; Демократические партии ГДР в период строительства развитого социализма. – К.: Вища шк., 1986. – 183 с.
5. **Зав'ялов, А. С.** О научной работе кафедры всеобщей истории Днепропетровского университета [Текст] / А. С. Зав'ялов // Новая и новейшая история. – 1989. – № 2. – С. 234–235.

6. Освіта України. – 2013. – Жовтень.

7. Стадник, Є. В. Анатолій Сергійович Зав'ялов [Текст] / Є. В. Стадник // Професори Дніпропетровського національного університету імені Олеся Гончара: Бібліографічний довідник; голова редкол. М. В. Поляков. – 2-ге вид., перероб. і доп. – Д.: Вид-во ДНУ, 2008. – 596 с.

8. Цапанов, В. І. Рецензія на монографію А. С. Зав'ялова: Демократические партии ГДР в период строительства развитого социализма [Текст] / В. І. Цапанов, М. М. Алексісець // Укр. істор. журн. – 1986. – № 1. – С. 157–159.

9. Черкасов, В. Ковчег в цветном тумане [Текст] / В. Черкасов. – Правда. – 1977. – 14 июня.

Надійшла до редколегії 3.06.2016

УДК 929Ро+63((47+57)+430)(092) «19»

И. В. Черказьянова

*Международная ассоциация исследователей истории
и культуры российских немцев (г. Санкт-Петербург, Россия)*

«НЕМЕЦКАЯ ЛИНИЯ» В СУДЬБЕ САДОВОДА Л. М. РО: ПОИСК, ГИПОТЕЗЫ, ФАКТЫ

Реконструирована научная биография плодОВОДА-селекционерА Л. М. Ро, исследованы этапы развития плодОВОДства в России и Украине, научные связи в области сельского хозяйства между дореволюционной Россией и Германией.

Ключевые слова: Лев Михайлович Ро, плодОВОДство, селекционная работа, Новосаратовская немецкая колония, Пензенское училище садоводства, Королевское Гейзенгеймское училище садоводства и виноградарства, Млеевская опытная станция садоводства, сельскохозяйственные институты.

Реконструйовано наукову біографію плодОВОДА-селекціонера Л. М. Ро, досліджено етапи розвитку плідівництва в Росії і Україні, наукові зв'язки в галузі сільського господарства між дореволюційною Росією та Німеччиною.

Ключові слова: Лев Михайлович Ро, плідівництво, селекційна робота, Новосаратівська німецька колонія, Пензенське училище садівництва, Королівське Гейзенгеймське училище садівництва і виноградарства, Мліївська дослідна станція садівництва, сільськогосподарські інститути.